

SİYASİ SINIRLAR VE TERÖRE ETKİSİ: KANDİL DAĞI VE SVAT VADİSİ

Political Boundaries and Their Effect on Terrorism: Kandil Mount and Swat Valley

Alaeddin Yalçinkaya*

Özet

Terörün sosyal, ekonomik, siyasi nedenleri yanında uluslararası politika çerçevesinde değerlendirilebilecek bazı örnekler açısından son derece önemli bir kaynağı daha bulunmaktadır: Siyasi sınırlar. Sınır ötesi bağlantılar ve destekler bakımından siyasi sınırların terörün hayat bulmasında belirli bir rolü bulunmaktadır. Uluslararası terör söz konusu olduğunda birçok devletin bu açıdan etkisi veya ilgisi olabilmektedir. Özellikle Afrika ve Asya ülkelerinde eski sömürgeciler, sömürge ülkesinin bağımsızlığını tanımak zorunda kalırken, yeni dönemde anayasal sistemlerin, etnik çatışmalara süreklilik kazanması yönünde kurulmasına özen göstermişlerdir. Bu bağlamda böl-yönet politikası, çatıştır-yararlan şeklinde kendisini göstermiştir. Sömürgecilik döneminin önde gelenlerinden olup 20. yüzyıl politikalarında çok yönlü hesapları bulunan güçler, hedef bölgeleri siyasi ve askeri olarak terk ederken gerektiğinde müdahale edebilecekleri ortamları da oluşturmuşlardır. İlgili alanlarında sınırlar çizilirken, yeni kurulan/bağımsızlığını kazanan devlet tarafından kontrolün güç olması, gerektiğinde sınırların her iki tarafından etnik unsurları kullanarak hedef ülkelere baskı yapılması, en azından hedef bölgenin siyasi ve güvenlik alanında istikrarsızlaştırılarak çıkarların garanti altına alınması gibi uygulamalar söz konusudur.

Türkiye'nin Güneydoğu sınırı çizilirken bu sınırın asayiş sorunlarına neden olacağı daha Lozan görüşmelerinde gündeme gelmiş, Turgut Özal da mevcut sınırlarda güvenlik esaslı düzenlemelerin gerekli olduğunu dile getirmiştir. Makalede, Türkiye'nin Güneydoğusu ile benzer durumda olan Pakistan'ın Afganistan sınırı boyunca Swat Vadisi'nin asayiş zorlaştıran ve terörist faaliyetlere kolaylıklar sağlayan özellikleri ele alınmaktadır. Sınırların belirlenmesi döneminde her iki bölge üzerinde başta İngiltere olmak üzere ilgili ülkelerin rekabetleri, hesapları ve barış müzakereleri incelenmektedir. Son olarak

* Sakarya Üniversitesi, alaeddinyalcinkaya@gmail.com

mevcut sınırların terörist faaliyetleri kolaylaştırıcı yönlerini ortadan kaldırmak üzere öneriler ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyasi sınırlar ve terör, Türkiye-İrak sınırı, Afganistan-Pakistan sınırı.

Abstract

There is a highly important source of terror beside social, economic and political reasons in terms of some examples: Political boundaries. Political boundaries have a certain role on arousing terror from the point of cross-border contacts and supports. On the case of international terrorism, many states may be affective or have interest at this point. Especially in African and Asian states, former colonialist powers had to recognize the independence of the colony, however in the new term they took attention on guaranteeing permanent ethnic conflicts of new independent countries when establishing their constitutional system. In this context, divide and rule policy has been stood out as fight and interest one.

Powers, being one of the leaders in the colonial period and having multi faced thoughts, have formed political boundaries in ex colonized regions in such a way to interfere while leaving target region politically and militarily. Placing of people from the same ethnic group people on the both part of new boundaries, escalating ethnic conflicts, certain regions of the target countries have been destabilized, so former colonialist states could secure their interests.

When today's southeastern boundary of Turkey had been determined, it is also stated that these boundaries would be the source of order problems even in Lausanne negotiations. Turgut Özal also had expressed that security based revisions in existent boundaries. In this article, along with Afghanistan boundary, having a similar position with Turkey's Southeastern boundary, the points of the Swat District Valley which rarify the order and enable terrorist activities have been examined. In the period of determining the boundaries, in both regions, especially the United Kingdom's and then the other relevant countries' competitions, accounts and peace negotiations have been analyzed.

By the time of determination of these boundaries, the United Kingdom and some other relevant western countries' competition, accounts and peace negotiations on these regions are analyzed. Finally some proposals which prevent terroristic activities have been discussed.

Keywords: Political Boundaries and Terror, Turkey-Iraq Boundary, Afghanistan-Pakistani boundary.

Giriş

30 yılı aşkın süredir Türkiye'nin başını ağrıtan terörün kaynağı veya dayanağı sayılabilecek birçok iç ve dış faktör bulunmaktadır. Güneydoğu'nun coğrafi yapısı ile Irak ve İran sınırı, terör örgütlerine yardımcı olan, devletin güvenlik denetimini zorlaştıran özelliklere sahiptir. Lozan görüşmeleri devam ederken İngiltere heyetinin günümüzdeki sınırlar yönündeki kararlılıklarını gündeme geldiğinde, böyle bir sınırın bölgede asayiş sorununa yol açacağı endişeleri ortaya çıkmıştır. 1980 başlarından itibaren ayrılıkçı terörün ortaya çıkmasıyla birlikte sınır düzenlemeleri yapılması gereği gündeme gelmiş, ancak bu konuda ciddi bir irade ortaya konmamıştır.

Devletin ülkesi ve sınırları, genellikle kutsal veya dokunulmaz kabul edildiği halde birçok ülke gerektiğinde iç güvenliği sağlamak için topraklarının bir kısmını başka ülkeye vermiş veya başka ülkenin arazisini uzlaşma ile kendi ülkesine katmıştır. Aşağıdaki örneklerde görüleceği üzere, öncelikle sömürge döneminden kalan, çatışmayı, terörü, asayişsizliği teşvik eden, güvenliği ve denetimi engelleyen tarzda sınırların çizilmesi, emperyalist güçlerin önemli stratejilerindedir. Türkiye-Irak sınırının bugünkü haliyle kesinleşmesinden önce bölgedeki İngiliz yönetiminin hazırladığı ortam önemli ölçüde belirleyici olmuştur. 1918 şartlarında Musul'un Mondros Mütarekesi gereği geçici olarak boşaltıldığı zannedilmiş, ancak derhal İngiltere tarafından işgal edilerek adım adım Türkiye'den koparılış süreci işlemiştir. Bu şartlar altında oluşturulan sınırların daha o yıllarda bölgede etnik çatışma ve terörü destekleme hedefine dayandığı anlaşılmış ancak bu süreci durdurabilecek bir şey yapılamamıştır.

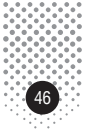
Türkiye sınırının yanı başında Irak'ın egemenlik alanında bulunup genellikle Kandil Dağı olarak anılan bölge, aslında bir kısmı Türkiye ve diğer kısmı İran içlerine kadar giren, dağlık özellikleri sebebiyle terör örgütlerinin yerleşmesi, devletten kaçması, uzun vadeli eğitim ve istihkâm ihtiyaçlarını karşılaması bakımından son derece uygun özelliklere sahiptir. Benzer şekilde Afganistan-Pakistan arasında bulunan ve çevresiyle birlikte "Kandil'in bin katı olan Svat vadisi" de Afganistan terör örgütleri için benzer fonksiyonu yerine getirmektedir (Çetin, 2007).

Terörle mücadele eden ülkemizin bu sorunun önemli ayaklarından olan sınır ötesi coğrafi şartlar ve kontrol edilemez bölgelerle ilgili komşu devletlerle işbirliği, gerektiğinde sınırların yeniden düzenlenmesi ve belirli bölgeler üzerinde sınırdaş devletlerin katılacağı bir komisyon üzerinden ortak yönetim, denetim, takip ve cezalandırma sisteminin tesisi konusu makalede tartışılmaktadır. Bununla Türkiye'yi yıllardır meşgul eden terör kuruluşlarının amaçları, stratejileri, örgütsel yapıları ile Afganistan-Pakistan için baş ağrısı durumundaki yasadışı örgütlerin tahlili çalışmamızın kapsamını aşmakta olup, burada tahlil edilmemektedir.

1. Devletin Ülkesi ve Sınırları

Ülke, devletin egemenlik ve halk gibi temel unsurlarından biri olup sınırlarla belirlenmektedir. Günümüzde devletin ülkesi, ilgili devletin yetkili olduğu, sınırları belirli yeryüzü kesimi olarak tanımlanır. Ülkenin sınırlarının nereden başlayıp nerede sona erdiği antlaşmalarla veya tartışmasız ve ara vermeksizin egemenlik icra etmekle veya bir uluslararası yargı kararıyla belirlenebilir (Doğan, 2008:234).

Devletin ülkesi kara, deniz ve hava unsurlarından oluştuğu halde devletin deniz ve hava ülkesi aslında kara ülkesine tabidir. Bundan dolayı öncelik kara ülkesinin sınırlarına aittir. Kara ülkesinin sınırlarının saptanmasında, doğal yapının göz önünde tutulup tutulmamasına göre, doğal sınırlar ve yapay sınırlar belirlenir. Dağ, nehir, göl veya arazi parçasının doğal

özellikleri öngörülerek saptanan sınırlara doğal sınırlar; enlem ve boylamlar, yollar gibi yapay esaslara dayanılarak saptanan sınırlara yapay sınırlar denir (Toluner, 1979: 37). Sadece doğal sınırlarla belirlenen kara ülkesi açısından birçok sorun ortaya çıkabildiği gibi doğal sınırların dikkate alınmadığı yapay sınırlar açısından da sorunlar söz konusu olabilmektedir.

Sınırların belirlenmesi, ülkeye, arazi şartlarına ve bölgede yaşayan halkların etnik kökenlerine göre tartışma, bazen çatışma sebebi olmaktadır. Bununla beraber “kara ülkesinin sınırlarının saptanması konusunda, tamamlayıcı nitelikte bazı genel ilkeler vardır. Örneğin bir dağ ve dağ silsilesi sınırı teşkil edecekse, bugün, su bölümü çizgisinin (bir nehir ve kolları tarafından beslenen alanı diğerlerinden ayıran çizgi) sınırı teşkil ettiği kabul edilir.¹ Sınır olacak unsur bir nehir ise, ulaştırmaya elverişli olmayan nehirlerde, nehrin anakolunun her iki yakasına göre saptanacak ortak çizgi; nehir ulaştırmaya elverişli ise, ulaştırmaya elverişli olan kısmın, bu birden fazla ise, ulaştırmaya elverişli başlıca kısmının ortasından geçen çizgi.. sınır olarak kabul edilir.” (Toluner, 1979: 38).

Sınırların belirlenmesi konusundaki bu gibi ilkelere karşın dünyanın birçok ülkesi için bunlar yetersiz kalmakta, dağlık arazi, nehirler veya göller açısından ilkelerin öngöremediği sorunlar çatışma veya terör kaynağı olabilmektedir. Genellikle asırlardan beri sorunsuz olarak kabul edilmiş sınırlar ulaşım ve iletişimde yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu belirsiz alanların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Yasadışı örgütler açısından da teknolojik gelişmelerden alınan destek, daha önce sorunsuz olan sınırlarla ilgili birçok problemlerin çıkmasına yol açmıştır. Bundan dolayı aşağıda verilen örneklerde olduğu gibi ilgili devletler bir araya gelerek sınırları değişen şartlara göre yeniden belirlemiştir.

Belirtmek gerekir ki vatan toprağının kutsallığı, Türk kültürü ve inancı açısından en üst düzeydedir. “Verilecek bir çakıl taşımız dahi yoktur” benzeri vecizeler bu bakımdan anlamlıdır. Atalarımızdan devraldığımız toprakları savunamamak veya çıkar karşılığı başka bir ülkeye vermek ile vatan demek olan ülkede huzur ve güvenliği sağlamak için sınır düzenlemeleri yapmak farklı şeylerdir. Devletin sınırlarını ve birliğini korumak konusunda değişen şartlara göre gerekenin yapılması, sınırların yönetilebilir ve korunabilir hale getirilmesi, miras kalan vatan toprağına karşı bir ihanet olmayıp belki bir görevdir.

1.1. Türkiye'nin Sınırları ve Lozan

1923 Lozan Antlaşması, Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarının belirlendiği ve yeni devletin Milletlerarası Hukuk açısından kimliğinin tescil edildiği temel belgedir. Arka arkaya I. ve II. Balkan savaşları, I. Dünya Savaşı ve nihayet Kurtuluş Savaşı ile yorgun düşmüş, aynı anda birçok cephede çok sayıda devlet ile savaşmak zorunda kalmış olan halkın bir an önce barış dönemine geçme arzusu temel tercih olarak dikkati çekmektedir. Bununla beraber, hemen her konuda uzlaşmaya varıldığı halde müzakere sürecinde Musul meselesi çözülememiştir. İngiltere'nin 1918'den itibaren fiilen kontrolü altına girmiş olan bölgenin ekonomik zenginliği yanında jeopolitik önemi, Londra'nın bu konuda derin politikalar uygulamasında izlenmektedir.

Ankara yönetiminin bir an önce barışı tesis etme konusundaki tercihinin karşın Musul meselesi daha sonraki aşamalara bırakılmıştır. Çözüm zemini olarak da İngiltere'nin teklifi ile tarafsız bir milletlerarası teşkilat olarak Milletler Cemiyet gündeme gelmiştir. Türkiye,

¹ *Dağ silsilesinin sınır olmasından kaynaklanan sorun, günümüzde su bölümü çizgisiyle, yani dağların vadisinde, eteklerinde yer alan iki ülke sınırı olabilecek ırmak yataklarıyla aşılmaya çalışılmaktadır.*

cemiyetteki İngiliz etkinliğini dikkate alarak başlangıçta bunu kabul etmemiştir. Ancak Lord Curzon Ankara'nın cemiyete üyelik konusundaki teşebbüslerini hatırlattıktan sonra bu konuda endişeye mahal olmadığını, cemiyetin objektif ve adil karar vereceğini belirterek şöyle demiştir: “... Bundan ancak üç hafta önce, Türk Temsilci Heyeti, barışın yapılmasından sonra ilk işinin Milletler Cemiyeti'ne katılmak istediğini söylemiştir. . Bu sorun cemiyete sunulursa, Türkiye Cumhuriyeti, cemiyetin üyelerinden olmadığından, cemiyet, misakin [Milletler Cemiyeti'nin Kurucu Sözleşmesi] 17. maddesi uyarınca, bu anlaşmazlığın çözümlenmesi için Türkiye'yi cemiyete üye olmaya çağıracaktır. Bundan sonra cemiyet, anlaşmazlık konusuna ilişkin olarak bir soruşturma açılmasını kararlaştıracak ve kendisine, içinde bulunan koşullar altında, en iyi ve en etkili görünen davranışı salık verecektir...” (Meray, 2001a: 373).

İngiltere'nin Musul konusundaki ısrarları karşısında M. İsmet imzalı olarak 4 Şubat 1923'te heyet üyelerine gönderilen mektupta şöyle denmektedir: “Musul sorununa gelince, salt barışın yapılmasına engel olmamasını sağlamak amacıyla ve Türkiye ile İngiltere arasında bir yıl içinde bir ortak anlaşmayla çözümlenmek üzere, bu sorununun konferans programından çıkarılmasının yerinde olacağını düşünmekteyiz.” (Meray, 2001b: 9).

1.2. Sınır Düzeltme Örnekleri

Daha önce sözleşmelerle veya asırlardan beri karşılıklı mutabakatla sorunsuz olarak uygulanan sınırlar, günümüzde sorun kaynağı olabilmış ve ilgili ülkeler gerektiğinde topraklarının bir kısmını diğer ülkeye vererek sınırlarını kontrol edilebilir hale getirmişlerdir. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu sınırların yeniden belirlenmesi konusunda bazı örnekler:

1.1.1. Türkiye-İran Sınırı

Türkiye-İran sınırı 1639 Kasr-ı Şirin Antlaşması ile belirlenmiş olup asırlarca bu sınır sorunsuz olarak kullanılmıştır. Bununla beraber teknolojik ilerlemelerin de beslediği gelişmeler sonucu yukarıda işaret edilen sorunlar sebebiyle sınırlarda düzenleme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. İki ülke arasında imzalanan 1932 tarihli İtilaf-nâme ile 1937 tarihli sınırın düzeltilmesi antlaşmaları sonucu bugünkü sınırlar kesinleşmiştir. Bu sözleşmelere göre Küçük Ağrı Dağı güvenlik gerekçesiyle Türkiye'ye verilirken, daha önce Türkiye'ye ait olan bazı tarıma elverişli araziler İran'a bırakılmıştır (Doğan, 2008: 239).

1.1.2. Şanghay İşbirliği Örgütü

Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), Çin, Rusya, Tacikistan, Kırgızistan ve Kazakistan tarafından başlangıçta Şanghay Beşlisi adıyla kurulmuş olup, daha sonra Özbekistan'ın katıldığı bir örgüttür. Günümüzde ŞİÖ, küresel güçlerden biri haline gelmiş olup küresel ölçekte en önemli işbirliği zeminlerinden kabul edilmektedir. Konumuzla ilgili açısından ise bu örgütün Şanghay Beşlisi aşamasındaki teşebbüs nedenine bakmamız gerekmektedir. Kuruluşun ortaya çıkışı, adı geçen ülkeler arasındaki sınır sorunlarını barışçıl yöntemlerle çözme ihtiyacına dayanmaktadır. Daha çok dağlık bölgelerden oluşan ortak sınırların kesin çizgileri konusundaki anlaşmazlık ve arazinin özelliği gereği denetim ve yönetimdeki sıkıntılar adı geçen komşu ülkeleri bir araya getirmekle kalmamış, sınırlar konusundaki bu güven ve işbirliği ortamı küresel ölçekte bir gücün ortaya çıkmasına yol açmıştır. Aşağıda önerdiğimiz Türkiye, İran ve Irak arasında benzer bir işbirliği platformu, teröre karşı işbirliği yanında diğer sorunların çözümü için de kullanışlı bir zemin haline gelebilecektir.

ŞİÖ zemininde bir araya gelen Rusya ve Çin bir yönü ile çok kutuplu uluslararası sistem konusunda uzlaşarak ABD'nin tek süper güç olma politikasına karşı çıkış yapmıştır (Bal, 2002). Daha 1993 yılında Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan ortak sınırlar konusunda diplomatik diyalog başlattı. 26 Nisan 1996'da bu beş devletin başkanları Şanghay'da toplanarak sınır konularında 14 maddelik bir anlaşma imzaladılar. Temmuz 2000'de beş ülkenin liderleri ile Özbekistan Devlet Başkanı (bu tarihte gözlemci olarak) diplomatik, ticari, askeri ve teknik konularda devletlerarası işbirliğini ilerletme konusunda anlaşta. Uyuşturucu ve silah kaçakçılığı ile terörizm, siyasi bölücülükle ortak mücadele ve su, enerji ve ulaşım altyapısı gibi sınır ötesi konularda anlaşmazlıkların çözümü konusunda ortak karar verildi (Gleason, 2001: 15).

1.1.3. Tacikistan-Çin sınırı

Şanghay İşbirliği Örgütü üyelerinden Çin ve Tacikistan arasında yapılan sınırların yeniden düzenlenmesi sözleşmesine burada özellikle temas ediyorum. Belirtmek gerekir ki ŞİÖ'nün kuruluşundan sonra diğer üye ülkeler arasında da birçok sınır değişim ve düzenleme anlaşmaları yapılmıştır. 2011 senesinde gerçekleşen Çin-Tacikistan görüşmeleri sonucunda ise dünyanın küçük devletlerinden sayılan Tacikistan, dünyanın en büyük devletlerinden olan Çin'e kara ülkesinin yaklaşık yüzde birini devretmiştir. Dağlık ve gayr-i meskûn alanlardan olan tartışmalı bölgenin Çin'e devir töreninde Tacikistan temsilcisi, sözkonusu devir protokolünün Tacikistan diplomasisinin başarısı olduğunu söylemiştir (Anadolu, 2011).

2. Türkiye-Irak Sınırı, Kandil Dağı ve Terör

I.Dünya Savaşı devam ederken bölgeyi savunan Osmanlı askerleri Musul şehrini başarılı bir şekilde savunmuş, bununla beraber Mudanya Mütarekesi maddeleri gereği vilayetin boşaltılmasına karar verilmiştir. Bu maddeyi, İngiliz manda yönetimine devir olarak yorumlayan İngiltere, şehri teslim etmekte direnen Ali İhsan Paşa'yı tehdit ederek mütareke gereği kendisine bağlı birliklerle bölgeden çekilmesini istemiştir. Türk birliğinin çekilmesiyle birlikte Musul'u işgal eden İngiliz birlikler bu fiili durumu Lozan'da hukukileştirmek istemiştir. İngiltere ile Fransa arasındaki 1916 Sykes-Picot Anlaşması'nda Musul Fransız mandasına bırakıldığı halde daha sonra İngilizler buraya kendileri sahip olmaya karar vermişlerdir (Meray, 2001a: 354).

Türkiye-Irak sınırının tespiti, Kurtuluş Savaşı sonrasında Ankara hükümetinin en zorlandığı konulardan birisi olmuştur. Sorunun temelinde Musul Vilayeti bulunup, coğrafi, etnik ve hukuki bakımdan Türkiye'nin parçası olan bu bölge üzerinde İngiliz taktikleri önemli ölçüde sorunu belirlemiştir. Müzakereler devam ederken İngiliz birlikler bugünkü sınıra yakın bölgeleri fiilen kontrol altına alacak askeri hareketliliği sürdürmüş, bu arada Musul-Bağdat arasında ekonomik ve sosyal ilişkileri ilerleterek, Musul ve civar kentlerin Anadolu ile irtibatını kesmek konusunda tedbirler almışlardır (Öke, 1991: 112-113).

Lozan'da müzakereler sürerken günümüz güvenliği açısından son derece ilginç bir gelişme yaşanmıştır. Bölge üzerinde tarafların taleplerindeki ısrar üzerine İngiliz heyeti Musul'un Irak'ta kalması şartıyla Süleymaniye'nin Türkiye'ye verilmesini teklif etmiştir. Süleymaniye, İran sınırına yakın olup Kerkük'ün doğusunda, Erbil'in güneydoğusundadır. İngiltere'nin bu teklifi sonucu Süleymaniye Türkiye'de kaldığı takdirde Erbil'in de Türkiye'ye verilme ihtimali oldukça yüksekti. Fakat bu teklif Türk heyetinde askeri müşavir olarak bulunan Tevfik Bey'in (Bıyıklıoğlu) karşı çıkması sonucu kabul edilmemiştir (Yıldız, 2004: 123). Bu

karşı çıkış, Musul'un dışında sadece Süleymaniye'nin Türkiye'ye dâhil olması ile belirlenecek sınırların güvenlik açısından problemlili olacağını göstermektedir.

3. Afganistan-Pakistan Sınırı ve Svat Vadisi

Afganistan, özellikle 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra, batı kamuoyunda terörle özdeşleşmiş bir ülke haline gelmiştir. Taliban ve el-Kaide terörünün yetişip geliştiği ülke olarak kabul edilen Afganistan bu özelliğine aynı zamanda coğrafi yapısından dolayı sahip olmuştur. Asya'nın birçok bakımdan son derece yüksek jeopolitik öneme sahip bir mevkiinde yer alana Afganistan'ın Pakistan sınırı güvenlik ve istikrar açısından terör örgütlerinin kullanımına oldukça elverişli durumdadır. Tarih boyunca da bölgenin denetimi ve kontrolünde sıkıntılar yaşanmıştır.

Hindistan'ın İngiliz egemenliğinde olduğu dönemde de bugünkü Pakistan-Afganistan sınır bölgesi olan Svat vadisinin kontrolünde büyük zorluklar yaşanmış, sömürge yönetimi bölgedeki kabileleri birbiriyle çatıştırarak denetimi sağlamaya çalışmıştır. 19. yüzyıl ortalarında bölge halkının en önemli vasıfları "*taassup ve yağmacılık duygularının ani olarak kabarması, fakat para ve siyasal tezvîr sayesinde ayaklanmış oymaklar arasındaki birliğin çok geçmeden bozulması, ihanetlerin vukuu ve ortalığın birden bire yatışmasıdır. 1857 sonlarında Hudu Heyl oymağına mensup 'mücahit'lerden bazıları Şeyh Can denilen bir yerde çadır kurmuş olan Yusufzai bölgesi İngiliz komiser muavinine (mülkiye memurudur) hücum edip maiyetindeki beş kişiyi öldürmüşler ve eşyalarını yağma etmişlerdir*" (Bayur, 1987: 391).

Bu dönemde İngiliz yönetimi arazinin yapısı ve bu yapı üzerinde yerleşmiş olan toplulukları idarede oldukça sıkıntı çekmiştir. Benzeri bölgelere göre çok daha fazla miktarda askeri birlikler sevk etmesine rağmen sonuç alamadığı örnekler oldukça fazladır. Hakim olduğu bölgenin kaynakları birinci derecede belirleyici olan sömürge yönetimi için aslında Svat vadisini elde tutmak ilk bakışta hiç de kârlı değildi. Burada yaşayan oymaklardan "*hükümetin mali ve iktisadi istifadesi hemen hiç mesabesinde değildir ve ona mukabil bu yerler mütemadiyen asker sevkıyatı ve savaşı icap ettirmekte ve Hindistan [bu dönemde Pakistan da Hindistan yönetiminin parçasıdır] bütçesine büyük bir yük getirmektedirler. Bu yüke tahammül için aşağıdaki sebepler vardır: Sind ırmağının batısında ... bir düzlük vardır... İngilizler bu yüz kilometrelilik düzlükten vazgeçmedikçe dağılışı kendi haline bırakamazlar. Çünkü: 1. Dağlıların oraya akınlarının sonu gelmez; 2. Rusya'dan yardım gören veya onunla hareket eden bir Afganistan, dağlıları tanzim edip muntazam bir kuvvetle Hindistan'a ..*" saldırabilir (Bayur, 1987: 613).

Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgalinden sonra Batı destekli mücahit örgütleri yıllarca ülkesini savunmuş ve Sovyet güçleri çekilmek zorunda kalmıştır. Bundan sonra öncelikle ABD bölgeye yerleşmek ve kendi kontrolünde bir yönetim kurmak istemiştir. Gerek Rus işgali döneminde gerekse bu tehlike atlatıldıktan sonra ABD'nin bölgede etkinlik kurma aşamasında Svat vadisi kontrol edilemez özelliğini sürdürmüştür.

ABD'nin desteği ile Afganistan'daki Rus işgaline karşı savaşmak üzere kurulan Taliban 20 yıllık savaş sonunda ülkedeki boşluğu bir anda doldurmuştur. Ülkenin daha çok güneydoğu bölgesinde (Pakistan sınırı) yaşayan Peştun öğrencilerin kurduğu iddia edilen bu örgütün ismi Ruslara karşı verilen mücadele yıllarında hemen hiç duyulmamıştı. Aynı zamanda Pakistan medreselerinde yetişen öğrencilerin üye olduğu örgüte Afganistan'ın Pakistan sınır bölgesindeki Gazne, Kandahar gibi vilayetlerden büyük katılımlar olmuştur (Taşdemir, 2002: 282-283). Taliban'ın ortaya çıkması ve gelişmesindeki Pakistan-Afganistan sınır bölgelerinde

yaşayan etnik gruplar ile bunların eğitim kurumlarının rolünün etkisi ve başarısında Svat vadisinin katkısı son derece büyük olmuştur.

Svat vadisi Afganistan ve Pakistan sınır bölgesinde Hindikuş dağlarının devamında Pakistan sınırları içindedir. Aynı zamanda Hayber Pakhtukhwa eyaletine bağlı idari bir birimdir. Vadi, yaklaşık iki bin beş yüz kilometrelik sınırın en stratejik mevkiini oluşturmaktadır (Swat, 2011). Bu yönüyle Türkiye-Irak sınır bölgesinde ve Irak sınırları içinde olan Kandil ve çevresine benzemektedir. Svat nehrinin üst bölgesini oluşturan vadi tarihte gerek İngiliz işgali döneminde gerekse zaman zaman Rusların etkin olduğu dönemlerde hiçbir zaman tam olarak kontrol altına alınamamış, arazinin verdiği destekle bölge sakinleri, her türlü teknolojik ve insan gücü üstünlüğüne sahip güçlere karşı ülkesini savunmuştur. Bu yönüyle bir bakıma Kafkaslara da benzemektedir.

Svat vadisinin coğrafi özellikleri teröristlerin barınmasına kolaylık sağlayıp, uygulamada bu durum on yıllardır gözlemlenmektedir. Buna karşın bu geniş bölge halkının terörist veya teröristlerle işbirliği yaptığı konusunda kesin bir şey söylenemez. Son yıllarda ABD'nin Pakistan ile birlikte bölgedeki teröristleri etkisizleştirmek amacıyla gerçekleştirdiği hava saldırılarında terörlle ilgisi olmayan sivil halk büyük zarar görmüştür (Swat, 2011). Bölgedeki sivil halkın teröristlere yardım ve yataklık yaptığı iddiasıyla bundan sorumlu tutulması, arazi gerçeği ile bağdaşmamaktadır. Öte yandan işgalci güçlere karşı kendini savunabilen insanların yaşadığı bu vahşi coğrafyada dışarıdan gelen teröristlerin bölge halkı tarafından kontrol edilmesini beklemek de pek tutarlı olmayabilir.

Oldukça geniş olup Kandil'den farklı olarak birçok yerleşim yeri olan bölgeyi, tarihte büyük güçler için sözkonusu olduğu gibi bugün de öncelikle Pakistan ve daha sonra birinci derecede etkilenen Afganistan'ın kontrol edememesine karşın sivil halktan bunu beklemek ve bu halkı cezalandırmaya kalkışmak ayrı bir konudur. Bununla beraber asıl yapılması gereken terörün iç ve dış bağlantılarını (yasa dışı birçok ticari faaliyetler, uyuşturucu ticareti ve diğer ilişkiler) kestikten sonra bölgeye giriş ve çıkışlar konusunda sınırdaş devletlerin ortak bir komisyon üzerinden burayı yönetmeleridir. Yine bu bölge için de gerekiyorsa sınır düzenlemeleri de kaçınılmazdır.

4. Güneydoğu Sınırını Yeniden Düzenleme Teşebbüsleri

Daha Lozan ve sonraki süreçte sınırlar belirlenirken gündeme gelen güvenlik endişeleri 1980'lerle birlikte gerçekliğe dönüşmüştür. Halen ülkemizi tehdit eden terör sorunu çözüle bile gelecekte mevcut şartlar altında sınır güvenliğinin tekrar gündeme gelme ihtimali oldukça yüksektir. Yukarıda işaret edildiği gibi müzakereler devam ederken Musul olmadan Süleymaniye'nin Türkiye'ye bırakılmasını dahi güvenlik bakımından tehlikeli bulan heyetteki askeri temsilcimizin kaygısı dikkate alındığında mevcut sınırlarda güvenlik temelli düzenlemelerin kolay olmayacağı görülmektedir. 1926 mutabakatı ile kesinleşen bugünkü Türkiye-Irak sınırı 331 kilometre olup bunun yaklaşık 200 kilometresi yüksek dağlar ve vadilerden oluşuyor. Tartışmalar bu yüksek dağlar ve vadilerden geçen sınırların yeniden belirlenmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. İki ülkenin sınırlarını düz alanlardan ve daha güvenli yerlerden geçirecek şekilde karşılıklı olarak bazı toprakları alıp bazı toprakların verilmesi önerilmektedir.

1980'lerde Turgut Özal'ın ve daha sonra Tansu Çiller'in gündeme getirdiği terörlle mücadele kapsamında sınırların yeniden düzenlenmesi, zaman zaman farklı kesimlerin de öneri konusu olmuş, bu aşamada bazı teşebbüsler gerçekleşmiştir. Sınır bölgesinde

teröristlerin geçişini engellemek üzere doğal bir set çekmek demek olan baraj inşaatlarına geçmeden önce son yıllarda sınır düzenlemeleri ile ilgili basına yansıyan bu teşebbüsleri özetleyelim:

Kasım 2010'da Türkiye ile Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi arasında Türkiye-İrak sınırının değiştirilmesi, yeniden düzenlenmesi için ortak bir komite kurulduğu haberleri duyuldu. Buna göre sınırdaki ırmakların güzergâhlarının değiştirilmesine karar verildi. Bunun sonucu olarak Türkiye'nin sınırları 40 km kadar Irak içlerine girecek. Başbakan Yardımcısı Hayati Yazıcı "sınır güvenliği ve sınırın yerinin bazı bölgelerde kaydırılması" konusunun Bakanlar Kurulu'nda da gündeme geleceğini açıkladı (Vatan, 2010).

Sınır düzenlemeleri ile ilgili sızan bu haberlere karşın henüz ciddi bir teşebbüsün bulunmaması muhtemel kamuoyu tepkisinden de kaynaklanabilir. Bununla beraber, böyle bir düzenlemenin ABD veya İngiltere'nin herhangi bir katkısı olmaksızın doğrudan Türkiye ile Irak arasında, sonraki aşamada ise İran'ın, hatta şartlar uygun olduğu takdirde Suriye'nin de katılacağı bir komisyon tarafından çözülmesi gerekir. Sürekli hale gelebilecek bir komisyon değişen şartlar altında terörist ve diğer yasadışı göç ile yasadışı ticari sızmaları da ortak denetleyebilecek, gerektiğinde ihmali olan taraf sorumluluk alacaktır. Böyle bir komisyon komşu ülkeler arasında güveni artırabileceği gibi yasadışı ve istikrarı hedefleyen oluşumların istismarını da önleyecek, bu alanda komşu ülkeler diğer komşularına karşı daha sorumlu ve işbirliğine açık politikalar izlemek zorunda kalacaktır.

Böyle bir komisyonun Irak temsilciliği doğrudan Bağdat yönetiminin yetkisi altında olacak, Bağdat yönetiminin uygun gördüğü şartlarda özerk bölge yönetimi komisyon çalışmalarında yer alacaktır. Bu bölgedeki çıkarları için zaman zaman bölgesel istikrarsızlıktan yararlanmaya çalışan, bazen de isyan hareketinin destekçisi olabilen İngiltere'nin (Öke, 1991: 167-177) veya bölgenin siyasi yapılanması ve benzeri konularda çıkarlarımızın uyuşmayabildiği ABD'nin böyle bir süreçte veya bu sorunun çözümü için kurulan komisyonda görev alması yeni sorunların kaynağını oluşturabilir.

4.1. Sınır Bölgesinde Baraj İnşaatları

Sınırlarda yaşanan terörist sızmalara karşı gündeme gelen diğer bir konu ise baraj inşaatlarıdır. Basında önemli yer tutan baraj inşaatlarının aslında Türkiye'nin enerji ve sulama ihtiyacının bir sonucu olduğunu öncelikle belirtmek gerekmektedir. Günümüz Türkiye'sinde fert başına düşen yıllık enerji miktarının gelişmiş ülkelerin oldukça gerisinde olduğu dikkate alındığında bu geri kalmışlığın telafisinde yeni hidro-elektrik santralleri inşaatı Türkiye'nin sınırlı çözüm alternatifleri arasında yer almaktadır. Bununla beraber, muhtemelen terörden yıllar önce inşası gündeme gelen ve imkân nispetinde gerçekleşen bu projelerin, sınırlardan sızmaları engellemeleri dolayısıyla terörü önleyici fonksiyonlarını da ele almamız gerekmektedir.

Devlet Su İşleri (DSİ)'nin Genelkurmay'ın desteği ile Şırnak ve Hakkâri bölgesinde inşasını planladığı 11 sınır barajından altısının 2011'de bitmesi planlanmıştır. Terör engeli bu barajların planlanan sürede faaliyetini engellemektedir. Kritik bölgede olan Şırnak barajı ise Mayıs 2011 itibarıyla tamamlanmıştır. Alınan haberlere göre bu barajlar özellikle terör örgütünün Türkiye'ye sızdığı ve barındığı mağaralar dikkate alınarak tasarlanmıştır. İnşaatlar tamamlandığında, Irak sınırının Şırnak ve Hakkâri'deki yasa dışı geçiş bölgeleri su ile dolacak, teröristlerin geçiş ve barınma imkânları önemli ölçüde ortadan kalkmış olacaktır. Bu barajlar terörist faaliyetleri engellemenin yanında, kaçakçılığı takip konusunda da sınırın özelliklerinden kaynaklanan diğer sorunların çözümünde yardımcı olacaktır. Sınırları kontrol

altına almak ve terörist geçişleri engellemek için bir taraftan sınır barajları inşa edilirken diğer taraftan bölgedeki karakollar da baraj inşaatlarına paralel olarak yeniden yapılandırılmaktadır (Sabah, 2011).

Bu barajlar içerisinde en önemlisi 2014'te tamamlanması planlanan İlisu Barajı olup, Hasankeyf'in baraj suları altında kalacağı gerekçesiyle büyük tartışmalara sebep olmuş, daha önce taahhüt edilen krediler kesilmiştir. Baraj gölünün enerji ve sulama yanında teröristlerin yollarını keseceği, bunun yanında teröristlerin sığınak olarak kullandığı yüzlerce mağarayı sular altında bırakacağı bilinmektedir. Bu gerçekler dikkate alındığında, ülkemizin tarihi ve kültürel zenginliklerine gereken ilgi gösterilmeyen, bu barajın inşasına karşı özellikle daha önce terör örgütünü bir şekilde desteklemiş olan ülkelerce oluşturulan kamuoyu baskısı ve kredilerin kesilmesinin gerekçeleri, daha iyi anlaşılmaktadır.

Bu gerçekler ışığında, genellikle bölge ekonomisinin gelişmesine, böylece sosyal ve ekonomik sorunların çözümüne karşı olan teröristleri destekleyen kesimler, aynı maksatla baraj inşaatını engellemeye, hiç olmazsa geciktirmeye çalışmışlardır (İlisu Barajı, 2010). Bu barajın tamamlanmadan terörü kontrol altına almanın imkânsız olduğu, dolayısıyla bu projenin gerçekleşmesinin, teröre, sadece sınırlardan sızmalar konusunda değil fakat aynı zamanda sınır içindeki barınaklarına da büyük darbe vuracağı ileri sürülmektedir (Arttürk, 2011).

Bölgedeki baraj projelerinin gerçekleşmesi ile sular altında kalacak yolların yerine iç kesimde yeni yollar yapılacaktır. Şırnak'ın sınırda bulunan Uludere ilçesinden Hakkâri'nin Çukurca ilçesine kadar olan ve sınırı oluşturan Aynatepe, Gürbül Dağı, Bezenik Dağı ile Dügün Dağı'nın derin vadileri ve stratejik noktaları teröristlerin bölgede barınma yeri olarak kullandığı yüzlerce mağara, baraj gölü sularıyla dolacaktır. Aynı zamanda sınıra yakın yerleşim birimlerinden teröristlere lojistik destek de büyük oranda kesilmiş olacak. Öte yandan sınırı oluşturan dağların Irak'ın kuzey bölgesindeki tarafında ise teröristlerin lojistik destek ve eğitim için kullandığı birçok kamp bulunmaktadır. Teröristlerin bu kamplardan çıkarak Türkiye'ye sızma girişimleri, dağları çevreleyen baraj suları nedeniyle engellenecektir (Yavuz, 2009).

İnşaatları tamamlandığında mevcut sınırların güvenlik problemlerini önemli ölçüde sorun olmaktan çıkaracak olan barajların, bir an önce faaliyete geçmesi büyük önem arz etmektedir. Bununla beraber sınırdaş ülkelere her iki tarafın güven ve istikrarı için gerekli olup burada özetlenmeye çalışılan sınırların yeniden düzenlenmesi konusu da ihmal edilmemelidir. Bu konuda çok daha güvenli çözüm ise ilgili ülkelerin yakın işbirliği sonucu bu sorunla ilgili yetkili ve sürekli bir komisyonun oluşturulmasıdır.

Sonuç

Lozan'da İngilizlerin kararlı stratejileri sonucu belirlenemeyen Türkiye-İrak sınırı, daha sonra İngiltere'nin etkili olduğu Milletler Cemiyeti tarafından Türkiye aleyhine çözülmüş ve Musul o günkü İngiliz manda yönetimine daha sonra da Irak devletine bırakılmıştır. Tarihi, kültürel, coğrafi ve etnik bakımdan Anadolu'nun parçası olan Musul'un Türkiye'den koparılması kadar, çizilen sınırlar da başta terör olmak üzere sorunların önemli kaynaklarından biri haline gelmiştir.

Bölgenin dağlık ve yerleşime uygun olmayan yapısı da dikkate alınarak İngiltere'nin planlı ve programlı taktikleri sonucu Türkiye'nin güvenlik ve denetimini zora sokacak şekilde sınırlar çizilmiştir. Başta Afrika ülkeleri olmak üzere birçok eski sömürge devletleri ile Türkistan cumhuriyetlerinde de emperyalist yönetimlerin asayişsizlik ve çatışmayı teşvik

eden, dolayısıyla dış müdahaleyi zorunlu kılan sınır belirleme taktiğinin sonuçları, günümüzde yeni sömürgecilik gerçeğinin en önemli kaynağıdır. 1918'den itibaren fiilen oluşturulup 1926'da kesinleşen Türkiye-İrak sınırı, teröristlerin hareketlerine destek verici özellikleriyle 1980'lerden itibaren Türkiye'yi oldukça zora sokmuştur. Sınırdaki dağlık bölgeleri güvenlik ve istikrarı tehdit eden, teröristlerin geçiş, ikmal, eğitim gibi önemli ihtiyaçlarını karşılayan Pakistan-Afganistan sınırındaki Svat vadisi de her iki ülke için güvenlik sorunlarının kaynağını teşkil etmektedir.

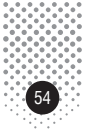
Benzer durumda olan birçok ülke komşularıyla ortak komisyonlar kurarak sınırları yeniden belirlemişlerdir. Bu aşamada taraflar güvenlik uğruna her türlü fedakârlığı yapmış gerektiğinde toprak vermiş veya toprak almıştır. Yukarıda temas edildiği gibi günümüz küresel aktörlerinden biri haline gelen ŞİÖ'nün kuruluş süreci, tartışmalı veya problemlili sınırları yeniden belirlemek üzere ilgili devletlerin bir araya gelmesi ile başlamıştır.

Türkiye yıllarca terörle mücadele ederken, sınırların güvenlik açısından elverişsiz olduğu en üst düzeyde gündeme gelmiş, ancak günümüze kadar bu konuda ciddi veya uygulamaya yansıyan bir girişim gerçekleşmemiştir. Gerek terör mağduru durumundaki Türkiye ve İran gerekse bu ülkelerin terörle mücadele aşamasında sınır ötesi hareketlerde ülkesine girilen/ülkesindeki terör kampları bombalanan Irak devletlerinin kendi ortak iradeleriyle bu sorunu çözmeleri gerekmektedir. Gerekirse belirli bölgelerde ortak yönetim, toprak alımı veya verimini bütün ülkeler baştan kabul edeceklerdir.

Geçici, sürekli veya belirli zamanlarda toplanarak bölgedeki gelişmeleri değerlendiren gerektiğinde ortak askeri hareketleri yöneterek bölgeyi teröristlerin yerleşebileceği alan olmaktan çıkaracak olan ortak komisyon da bu konuda çözüm yolu olarak görülebilir. Belirtmek gerekir ki, Türkiye'ye yönelik terörist faaliyetler ile bu faaliyetleri yürüten örgüte karşı beklenen hassasiyeti göstermeyen, bölgedeki istikrarsızlıktan bir şekilde çıkar sağlamaya çalışan bölge dışı güçler kesinlikle böyle bir sorunun çözüm sürecine veya bu süreçteki komisyon seviyesinde de olsa kurumaşmaya dahil edilmemelidir.

Kaynakça

- Anadolu, A. (2001), <http://www.haberturk.com/dunya/haber/676480-tacikistan-cine-toprak-devretti>, 24.11.2011.
- Antürk, A. (2011), "İlisu Barajı Tamamlanmadan Terör Kontrol Altına Alınamaz", 20 Ağustos, http://www.siirttehurriyet.com/Ahmet-Ariturk/386/Ilisu-Barajı-Tamamlanmadan-Terror-Kontrol-Altına-Alinamaz_.html 26.11.2011.
- Bal, İ. (2002), "Rise of Shanghai Cooperation Organization (SCO) in Eurasia: Is it an Effective Toll in a New Big Game", Ertan Efeğil, (Ed.), *Geopolitics of Central Asia in the Post Cold War Era: A Systematic Analyses*, Harlem: The Research Center for Azerbaijan and Turkestan, SOTA, the Netherland.
- Bayur, Y.H. (1987), *Hindistan Tarihi*, İkinci Baskı, III. Cilt, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Çetin, H. (2007), *11 Eylül Sonrası Afganistan ve Türkistan*. Sakarya Üniversitesi'nde Konferans, 26 Kasım. Adapazarı.
- Doğan, İ. (2008), *Devletler Hukuku, Genel İlkeler, Soykırımında Sorumluluk, Tehcir*. Ankara:

Seçkin.

Gleason, G. (2001), "Inter-State Cooperation in Central Asia from the CIS to the Shanghai Forum", *Central Asian Survey*, Nov., pp.1-20.

İlisu Barajı (2010), "İlisu Barajı'nın Engellenmesi PKK İçin Önemli", 1 Kasım, <http://www.patronlardunyasi.com/haber/-Ilisu-Baraji-nin-engellenmesi-PKK-icin-onemli-/93568> 28.11.2011

Meray, S.L. (2001A), *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar-Belgeler I. Cilt*, 3. Baskı. İstanbul: YKY Yayınları.

Meray, S.L. (2001B), *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar-Belgeler IV. Cilt*, 3. Baskı. İstanbul: YKY Yayınları.

Öke, M.K. (1991), *Musul Meselesi Kronolojisi, 1918-1926*. İkinci Baskı, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Sabah (2011), "Teröre Karşı Genelkurmaydan Yeni Taktik", <http://www.trmilitary.com/forum/viewtopic.php?f=1&t=28002>, 2011, 11.27.

Svat (2011), "Svat Vadisi, Pakistan", www.youtube.com/watch?v=Pdm25M-K3E0, 24.11.2011

Swat, Pakistan" (2011), "Swat District", http://en.wikipedia.org/wiki/Swat,_Pakistan. 24.11.2011.

Taşdemir, F. (2002), "*Taliban Bağlamında Bölgesel ve Küresel Güvenlik Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme*", R. Yinanç, H. Taşdemir (Eds.), *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*. Ankara: Seçkin, ss.277-305.

Toluner, S. (1979), *Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi*, 2. Baskı. İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Vatan (2010), "Kuzey Irak Sınırı Yeniden Çiziliyor", 14 Kasım 2010, http://www.habervitrini.com/kirak_siniri_yeniden_ciziliyor-496218.html 20.11.2011

Yavuz, R. (2009), "İlisu Barajı PKK'ya Darbe", 10 Temmuz, http://www.haberiniz.com/yazilar/haber8420-Ilisu_Baraji_PKKya_darbe.html 27.11.2011.

Yıldız, H. (2004), *Irak-Musul-Kerkük Üçgeni ve Büyük Oyun*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.